

Шибецька В.В.

студентка,

Науковий керівник: Кравець Н.П.

кандидат педагогічних наук, доцент,

Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

КАРТИНА ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО УСНОГО МОВЛЕННЯ У РОЗУМОВО ВІДСТАЛИХ УЧНІВ МОЛОДШИХ КЛАСІВ

Мовлення – важливий засіб зв'язку між дитиною і навколишнім світом, найбільш досконала форма спілкування, властива тільки людині. Мовлення є однією з основних характеристик загального розвитку людини, одним з найважливіших показників її рівня культури, мислення, інтелекту. Від того, наскільки у дитини розвинене мовлення, залежить її успішне навчання, стабільний психічний та емоційний стан.

Мовлення – це специфічна діяльність, яка має функції спілкування і повідомлення. За формою поділяють усне і писемне. Усне мовлення – це мовлення звучне. Його сприймання забезпечується слухом, а продукування – діяльністю мовленнєвих органів. Оволодіння усним мовленням проходить у процесі відкладання у мозку дитини звукових і кінестетичних образів слів і словосполучень, які багато разів сприймалися в живому спілкуванні [3, с. 10].

Формування усного мовлення в розумово відсталого молодшого школяра здійснюється уповільнено, хоча для цих дітей усне мовлення є найбільш доступним і своєрідним видом діяльності. Особливу складність становить самостійне мовлення, вміння розповісти про те, що бачили або спостерігали. Спілкування з дорослим формується із значним запізненням та відхиленнями від норми. Ці учні уникають усного спілкування, виявляють мовленнєву замкненість [2, с. 120].

Ефективним видом роботи для розвитку усного мовлення є розповіді учнів, бесіда за картиною. Експериментально виділено три рівні розуміння картин розумово відсталими учнями молодших класів. Перший з них характеризується впізнаванням та осмисленням окремих об'єктів у їх дії без розкриття взаємозв'язків між ними. Другий передбачає не лише впізнавання об'єктів та дій, а й розкриття деяких, найчастіше просторових зв'язків між ними. На третьому здійснюється інтерпретація картини загалом [1, с. 56].

Ми досліджували сприйняття сюжетної картини розумово відсталими молодшими учнями та вплив картини на розвиток зв'язного усного мовлення шляхом складання розповіді за її змістом.

Проте така робота ускладнюється своєрідністю зорового сприймання розумово відсталих молодших школярів. Ми запропонували учням розглянути картину “Зимові забави” та розповісти, що на ній зображено. Розуміння картини розумово відсталими учнями виявляється неповним та поверховим. Бачення перспективи у дітей не сформоване, вони не розуміли співвідношення між величиною предметів, зображених на передньому і на задньому плані картини. Цільного сприйняття у дітей не виявилось, бо сам процес споглядання

характеризується неорганізованістю та безсистемністю. В результаті труднощів сприймання, відповіді учнів по змісту картини були неточними, речення не об'єднані за змістом.

Тому можна стверджувати, що розумово відсталим дітям молодшого шкільного віку потрібна допомога вчителя для сприйняття і осмислення зображеного на картині. Інакше вони сприймають окремі предмети не пов'язуючи їх один з одним і висловлюють свої судження в дуже загальній формі.

На початковому етапі роботи з картиною учні уважно розглядали картину, що супроводжувалось запитаннями, розповідями та поясненнями експериментатора. У процесі розбору змісту картини за допомогою запитань експериментатор націлював школярів на знаходження головних компонентів картини, потім другорядних, звертав увагу на фон картини, допомагав учням встановити взаємозв'язок між ними.

Наступний етап передбачає аналіз картини експериментатором та узагальнення всього сказаного. В кінці цього етапу експериментатор пропонував учням план розповіді. Після проведення цього етапу роботи учням давалося завдання усно описати картину, в тій самій послідовності, якій це робив експериментатор. В якості допоміжного засобу ми підбирали словник – певний набір слів, якими учні користувалися у власній розповіді.

Важливим етапом роботи став розбір і виправлення прослуханих оповідань учнів. Додавання та виправлення ми записували на дошці, щоб наступні учні могли врахувати і використовувати всі ці вказівки.

Процес навчання учнів розповідати за планом сприяє виробленню у дітей складних систем тимчасових зв'язків, які створюють фізіологічну основу логічного мислення, що позитивно впливає на розгорнутість і зв'язність висловлювання. Все це сприяє розвитку монологічного мовлення, уміння самостійно складати усний опис картини.

Цінним для розвитку зв'язного усного мовлення є складання розповіді за серією картин. Таку роботу ми проводили в трьох варіантах. Перший варіант полягав в тому, що учні складали речення за кожною картиною серії, яка виставлялася поступово і об'єднували їх в ціле оповідання. В другому випадку ми виставляли всі картини серії поступово, окрім останньої, учні розглядали їх, складали речення. Враховуючи те, що остання картина відсутня – перед учнями стояло завдання самостійно придумати закінчення, скласти усне оповідання. Найскладнішим для розумово відсталих молодших школярів виявився третій варіант такої роботи, коли картини серії виставлялися всі але не по порядку. Встановлення порядку виставлення картин викликало в учнів труднощі: за запитаннями вчителя учні розповідали про кожен з картин, проте при складанні усного оповідання плутали послідовність подій.

Розумово відсталі діти з труднощами сприймають зміст картини як зображення реального життєвого факту. Причина цього криється в тому, що зображення на картинці, яким барвистим воно не було, воно збіднене в порівнянні з реальною дійсністю. Бо на картині відсутні такі істотні ознаки, як звуки, запахи, голоси. Поєднання словесного розбору картини з драматизацією

подій зображених на картині, оживляє картину, робить зображення реалістичним для розумово відсталого дитини.

Використаний нами такий прийом роботи з картиною забезпечив більш повне і чітко сприйняття її змісту, викликав в учнів бажання запитати, висловити своє судження. У процесі проведення драматизації кожній дитині надавали можливість спробувати себе в різних ролях (в ролі головного та другорядних героїв), спонукаючи її діяти в умовах уявної ситуації. Цьому значно сприяло використання костюмів і різноманітних атрибутів, що допомагало дитині проникнутись образом героя та ситуацією картини.

Для того, щоб учні сприймали зображення реалістичніше – роботу з картинами ми пов'язали з читанням віршів Н. Забіли, Л. Українки, оповідань Н. Забіли, В. Сухомлинського з іграми і т.

Доступна і зрозуміла учням картина являє собою цілий наочний засіб навчання. Вона викликає в учнів живу реакцію, бажання висловитись, спонукає до мовлення, є основою для організації розумової і мовленнєвої діяльності, а також сприяє моральному і естетичному вихованню.

Розумово відсталі учні сприймають і розуміють картини спрощено, що відбивається в їхніх усних висловлюваннях. Осмислення сюжетної картини розумово відсталими школярами залежить від її змісту та композиції. Ускладнює сприймання велика кількість зображених предметів, відсутність центрального об'єкта, зображення не досить знайомих дітям предметів, персонажів та їхніх переживань, новизна ситуації загалом, складність причинно-наслідкових зв'язків, які містить картина. Суттєве значення має також коло наявних у школярів знань, уміння користуватися ними, можливість зосередити увагу на картині тривалий час. Велику роль відіграє мовленнєвий розвиток учня.

Провівши дослідження, ми можемо сформулювати такі етапи роботи з картиною: 1. Розглядання картини учнями. Вчитель навчає ретельно розглядати картину, ставлячи питання до кожного суб'єкта чи об'єкта, який зображений на ній; 2. Відповіді на запитання вчителя; 3. Аналіз вчителем та узагальнення всього сказаного; 4. Складання плану усної відповіді за картиною; 5. Усні розповіді учнів за картиною; 6. Внесення вчителем поправок до усних відповідей учнів, корекція неточностей у відповідях.

Список використаних джерел:

1. Гнездилов М. Ф. Обучение русскому языку в младших классах вспомогательной школы. Пособие для учителя. – М.: Учпедгиз, 1959. – 179 с.
2. Правда О. В. Логопедия / О. В. Правда. – М., 1969. – 300 с.
3. Ульянова Т. К. Методика викладання граматики і розвитку мовлення учнів допоміжної школи / КДПІ; Відп. ред. В. Є. Турчинська. – К.: КДПІ, 1990. – 94 с.